

studiet af krigen, hvorfor kun et kort uddrag vedr. visse artilleristiske forhold er medtaget af Hedberg. Kompletterende eller korrigerende oplysninger er meddelt i noter eller i parenteser i teksten. Forud for hver skildring meddeler Hedberg biografiske oplysninger om den pågældende beretter, skildrer beretningens skæbne og anfører dens nuværende placering.

Oberstløjtnant J. T. Charpentiers »En gammel krigsmans anteckningar« er med sine 80 sider bogens mest omfattende skildring, og i den meddeles bl. a. væsentlige oplysninger, der belyser krigen i Pommern 1806-07, i Finland 1808-09, i Tyskland 1813-14 og Norge 1814. At Hedbergs seneste militærhistoriske værk også har personhistorisk værdi fremgår af bogens personregister, der omfatter godt 300 navne. Registret over stednavne har 226 navne i Sverige-Finland og 107 i Danmark-Norge og andre lande.

HELGE KLINT

Aus Flensburgs Geschichte im 19. Jahrhundert. Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte E.V. Nr. 20 (Medlemskontingent 5 DM.). Flensburg 1969. 270 s. + 8 s. billeder.

Her er samlet 15 ret små afhandlinger, de længste ca. 30 s. Flere af dem skyldes samme forfatter (udgiver); Flensburgs stadsarkivar, dr. *H. F. Schütt* har bidraget med 3 og dr. *Gerd Vaagt* med 2. Begge skrev store partier af den 1966 udkomne statelige *Flensburg. Geschichte einer Grenzstadt* (se H. T. 12 r. II, s. 181 ff.). Fem bidrag stammer fra nu afdøde personer, deraf 2 fra hjemstavnsforskeren *Christian Voigt* (d. 1937) og et fra pastor *Thomas Matthiesen* (d. 1957).

Dr. Schütts velskrevne skildring af købmandsfamilien »Die Familie Petersen Schmidt in Flensburg« læses med udbytte. Skildringen omfatter tiden 1750-1904. Af familiens medlemmer var Peter Schmidt efter den kendte agent H. C. Jensens konkurs i krisen 1857 medlem af rigsrådet. Han stemte 1863 imod novemberforfatningen, men var afgjort tilhænger af Slesvigs forbliven ved Danmark. Dr. Sch. gengiver et længere brev fra 25. nov. 1863 fra Schmidt til hans hustru med motivering for sin stemmegivning og med udtryk for håbet om, at »Gammel Danmark« under den nye konge vil komme frelst gennem de truende farer. – Om agent Jensens afsky for den slesvig-holstenske bevægelse vidner de af dr. Sch. udgivne breve fra ham til datteren Dora. – Dr. Sch.s 3. bidrag omhandler »Die Spar- und Leihkasse des Flensburger Sparkassenvereins«, forud trykt i sparekassens festskrift ved dens 150-års jubilæum 1969. Forbilledet for sparekassen finder Sch. i England og betoner den datidige stærke engelske indflydelse på flensborgsk borgerkultur. Årstallet 1806 (s. 229) for udbruddet af krigen med England er en lapsus.

Ved siden af Schütts bidrag fortjener navnlig de af den danske skoleleder *Wilhelm Klüver* meddelte »Jugenderinnerungen« af lærer *Georg Marten* (f. 1870, d. 1933) at nævnes. G. M. var født i Flensburg, og hans skildring af familiens kamp for det daglige brød og af skolelivet i de flensborgske fattig(fri)skoler er et kulturhistorisk bidrag af høj rang. Hans moder var fra »det vestlige Angel« (sognet nævnes ikke), hendes skoletid faldt på sprogeskripernes tid. Hun kunde udenad hele den danske kongerække og samtlige byer i Danmark og lærte sønnen

dansk og sange som »Den tapre Landsoldat« og »Kong Christian stod ved højen Mast«.

Så godt kendskab til kongerækken som vaskekonens finder man knap i *Kersten frhr. von Rosens* i øvrigt oplysende og gode afhandling om »Flensburg als Garnison«. Han lader (s. 29) Christian V indføre enevælden i 1660. Når han (s. 40) omtaler Flensborgs »anerkendelse« af den provisoriske regering 26. marts 1848, havde det været korrekt at bemærke, at den ikke betød tilslutning til dennes regeringsprogram (se H. T. 11 r. III, s. 379 ff.). »Der Jubel und die Begeisterung der schleswig-holsteinisch gesinnten Flensburger will kein Ende nehmen«, skriver han om det slesvig-holstenske militærs indmarch. At i hvert fald en række pøbeloptøjer forefaldt, er ubestrideligt (se Sønderj. Arb. 1952, s. 113 ff.).

Af de andre afhandlinger skal nævnes *Günter Lapps* interessante om den loyale postmester i Åbenrå Friedr. Joachim von Moltke, broder til den preussiske generalfeltmarskalk Helmuth v. M., og *Dieter Pusts* redegørelse for de flensborgske kommunevalg 1833–1918. – At der i nogle af afhandlingerne forekommer udtalelser (i begrænset tal), som man fra et dansk standpunkt vil anse for tendentiøse, kan ikke undre. At dr. Vaagt kalder bestyrelseskommissionen for den danske Landesverwaltung (s. 225), er vel en misforståelse? Overraskende virker det, at *Thomas Matthiesen* (s. 25) med tilslutning citerer det flensborgske Religionsblads program fra 1850 om den rolle, præsterne havde at udfylde til forsvar for den slesvig-holstenske insurrektion.

HOLGER HJELHOLT

ØYVIND MIDBØE: Eilert Sundt og fantesaken. Oslo, Universitetsforlaget, 1968. 325 s. 38 n. kr.

Den norske præst og folkelivsforsker Eilert Sundt (1817–1875) hører til klassikerne i den sociologiske videnskab i Norden. Hans produktion var omfattende og drejede sig bl.a. *Om Giftermaal i Norge*, 1855 (for nylig udsendt i ny udgave) og *Om Sædeligheds-Tilstanden i Norge*, 1857. Også i undersøgelserne om dødeligheden i Norge, om almueskolevæsenet i Christiania, om ædruelighedstilstanden i Norge fremlagde han oplysninger, der vakte opmærksomhed i samtiden. En grundig gennemgang af Sundts liv og indsats er givet af H. O. Christophersen i monografien *Eilert Sundt. En dikter i kjensgjerninger*, Oslo 1962.

Øyvind Midbøe har i denne afhandling, der er hans arbejde for den filosofiske licentiatgrad ved Oslo Universitet, koncentreret sig om Sundts indsats for fantesagen. Emnevalget er velbegrundet; lige fra Sundt i 1847 mødte de første tætere i Christiania tugthus, var han bestandig optaget af omstrejferproblemet – det var hans »Yndlings-Anliggende«. I 1850 udsendte han sin store *Beretning om Fante- eller Landstrygerfolket i Norge*, og den blev i løbet af de næste femten år efterfulgt af fire andre beretninger herom fra hans hånd.

Midbøes fremstilling bygger på omfattende kildestudier. Den er roligt afvejende uden panegyrik. Redegørelsen for samarbejdet mellem Sundt og Stortingets justitskomite ved oprettelsen af fantefondet i 1854 og for Sundts arbejde for Kirkedepartementet synes velunderbygget og er spændende: i en liberalistisk tid bevilgede staten penge til at redde en foragtet folkelig minoritet af landstrygere.